

Nr 13

Utlåtande i anledning av väckta motioner om lagstadgad varseltid vid företagsnedläggningar och större personalinskränkningar.

Andra lagutskottet har till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr I:174 av herr Carlsson, Oscar, m. fl. och nr II:214 av herr Andersson i Billingsfors m. fl.

I motionerna, vilka är likalydande, har hemställts, "att riksdagen beslutar att hos Kungl. Maj:t begära förslag till sådan lagstiftning som innebär, att varseltiden vid företagsnedläggelser eller större personalinskränkningar fastställs till 12 månader samt att de anställda under denna tid hålles ekonomiskt skadelösa."

Vad angår de skäl motionärerna anfört till stöd för sitt yrkande får utskottet, i den mån redogörelse därför inte lämnas i det följande, hänvisa till motionen II:214.

Gällande ordning

År 1944 träffades en överenskommelse om att vissa förhandsinformationer om driftsinskränkningar skulle lämnas till arbetsmarknadsmyndigheterna. För att få till stånd en mer tillförlitlig rapportering om planerade driftsnedläggelser och driftsinskränkningar träffades år 1952 mellan arbetsmarknadsstyrelsen, å ena sidan, och Sveriges industriförbund, Svenska arbetsgivareföreningen och Industrins produktionsråd, å andra sidan, en ny överenskommelse i saken. Senare samma år träffades liknande överenskommelser mellan arbetsmarknadsstyrelsen och Handelns arbetsgivareorganisation och Kooperationens förhandlingsorganisation. Dessa överenskommelser är alltjämt gällande. År 1963 träffades en särskild överenskommelse för skogsbrukets område.

Överenskommelserna innebär att företagsledningarna genom direkta hänvändelser till länsarbetsdirektören eller byrådirektören vid berörda länsarbetsnämnder skall meddela informationer om permitteringar och avskedanden som är att vänta. Uppgifterna bör avse beräknad tidpunkt för driftsnedläggelsen eller driftsinskränkningen, det antal anställda som berörs av åtgärden, inskränkningens beräknade varaktighet samt orsaken till driftsförändringen.

Beträffande den tidpunkt då länsarbetsnämnden skall underrättas innehåller överenskommelserna i huvudsak följande. Meddelande skall lämnas

a) vid definitiv driftsnedläggelse i mycket god tid och under alla förhållanden senast två månader före nedläggelsen;

b) vid driftsinställelse, varmed avses totalt driftstopp under mer än 14 dagar, senast två månader före inställelsen;

c) vid annan driftsinskränkning av mera väsentlig betydelse senast två månader innan åtgärden vidtas eller i undantagsfall — då inskränkningen inte kunnat förutses redan två månader i förväg — i så god tid som möjligt;

d) vid korttidspermittering, dvs. permittering som ej överstiger 14 dagar, i god tid före permitteringstillfället;

e) vid fortlöpande arbetstidsförkortning, varmed förstås sådan inskränkning av arbetstiden, en eller flera dagar per vecka, som berör en mera väsentlig del av arbetsstyrkan, i god tid före åtgärdens vidtagande; samt

f) vid permittering eller avskedande av säsongarbetare i så god tid som möjligt, innan arbetskraften kommer att friställas.

Vid driftsnedläggelse och driftstopp behöver meddelande ej lämnas då mindre än tio arbetstagare berörs av åtgärden (mindre än fem inom skogsbruket). Huruvida driftsinskränkning av mera väsentlig betydelse föreligger, skall bedömas inte enbart utifrån företagets egna synpunkter utan också i förhållande till ortens storlek, näringslivets struktur och möjligheterna att omplacera den berörda arbetskraften. Företagen kan begära att anmälningar om driftsinskränkningar av mera väsentlig betydelse skall behandlas konfidentiellt.

Beträffande underrättelse till de anställda om driftsnedläggelse finns bestämmelser i de mellan Svenska arbetsgivareföreningen samt Landsorganisationen i Sverige och Tjänstemännens centralorganisation den 29 april 1966 träffade avtalen om företagsnämnder. Enligt dessa skall, då fråga uppkommer om nedläggande, inställelse eller väsentlig inskränkning av företagets drift, samråd ske inom företagsnämnden beträffande åtgärdens inverkan på anställningsförhållandena. Om sådana åtgärder anmäls till offentlig myndighet, skall anmälan också delgivas nämnden och denna fortlöpande hållas underrättad om ärendets utveckling.

De hittills redovisade bestämmelserna gäller enskilda företag på arbetsmarknaden samt flertalet större statliga bolag. I fråga om statliga myndigheter föreligger en motsvarande skyldighet att anmäla planerad uppsägning av civil personal enligt föreskrifter i Kungl. Maj:ts cirkulär till statsmyndigheterna den 24 maj 1954. Den kommunala sektorn ligger däremot helt utanför varselsystemet.

Historik

Frågan om lagstadgad skyldighet för företag att underrätta arbetsmarknadsorganen om planerade driftsinskränkningar har varit föremål för riksdagens behandling vid upprepade tillfällen.

Förslag om en lagstadgad varseltid på två månader framfördes i motioner vid 1954 års riksdag. Andra lagutskottet, som behandlade motionerna i sitt av riksdagen godkända utlåtande nr 6, hänvisade till de år 1952 träffade överenskommelserna om ett frivilligt varselsystem och fann med hänsyn härtill att det inte var erforderligt med

lagstiftning i ämnet. Om erfarenheterna skulle ge vid handen att det frivilliga systemet inte fungerade med tillräcklig effektivitet, borde spørgsmålet emellertid enligt utskottets mening kunna tas upp till förnyat övervägande. Utskottet förutsatte att arbetsmarknadsstyrelsen uppmärksam skulle följa systemets tillämpning och ta de initiativ som kunde påkallas av förhållandena.

Vid 1955 års riksdag återkom samma motionsyrkande. Andra lagutskottet hänvisade i sitt utlåtande nr 22 till föregående års riksdagsbeslut i frågan och uttalade att det enligt utskottets bedömning inte förekommit något som borde föranleda till ändrat ställningstagande från riksdagens sida. Riksdagen godkände utlåtandet. Samma sak upprepades vid 1958 års B-riksdag (andra lagutskottets utlåtande nr B 17 år 1958).

År 1963 hade riksdagen att ta ställning till motioner som syftade till att i lag ålägga enskilda företag skyldighet att innan beslut fattades om ändringar i verksamheten informera de kommunala myndigheterna på orten om de förestående åtgärderna. Andra lagutskottet erinrade i sitt av riksdagen godkända utlåtande nr 25 om det frivilliga varselsystemet vid driftsinskränkningar och ansåg med hänsyn härtill att det inte förelåg skäl för något riksdagens initiativ i frågan. Riksdagen var av samma mening.

1960 års arbetsmarknadsutredning

I september 1960 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för socialdepartementet att tillkalla särskilda utredningsmän för att företa en översyn av arbetsmarknadspolitiken. Utredningsmännen antog benämningen *arbetsmarknadsutredningen* och avlämnade ett betänkande den 17 december 1964 (SOU 1965:9). I detta behandlades bl. a. frågan om varsel vid driftsnedläggelser och driftsinskränkningar (s. 480 ff.). Utredningen framhöll att tidiga informationer om väntade förändringar i sysselsättningen var en förutsättning för en framgångsrik arbetsmarknadspolitik. Det gällande, på frivillig överenskommelse byggda systemet med varsel vid permitteringar och avskedanden hade enligt utredningen fungerat i stort sett tillfredsställande. Endast i undantagsfall hade det inträffat att företag uraktlåtligt lämna varsel eller varsel vid senare tidpunkt än som stipulerats. Det hade oftare hänt att längre varseltid iakttagits än den överenskomna. Utredningen fann därför ingen anledning att föreslå någon ändring i principen med frivillig överenskommelse om varsel. Utredningen diskuterade därefter behovet av en utsträckning av den överenskomna varseltiden och anförde bl. a.

Sedan de nuvarande överenskommelserna om varsel träffades 1952 har arbetsmarknadspolitiken i olika avseenden förändrats och effektiviserats. Det gäller inte minst i fråga om de fortlöpande kontakterna mellan arbetsförmedlingar och länsarbetsnämnder å ena sidan och företagen å den andra. I samband med att länsarbetsnämnderna numera fyra gånger om året upprättar prognoser över den väntade utvecklingen under de närmaste 12 månaderna, lämnar företagen vanligen fylliga uppgifter om sitt personalbehov under i första hand det närmaste halvåret. Lika viktigt för utbyte av informationer är naturligtvis den fortlöpande kontakt som arbetsmark-

nadsorganen numera har med företagen. Detta har lett till att arbetsmarknadsmyndigheterna fått en bättre allmän överblick av läget och konkreta upplysningar om väntade förändringar i företagens personalbehov.

Inte sällan orienteras myndigheterna halvårs- eller årsvis i förväg i sådana fall. Detta har varit av stor betydelse för strävandena att åstadkomma en lugn och så litet påfrestande omställning som möjligt för den berörda arbetskraften. Det krävs nämligen ett visst rådrum både för den berörda personalen och för arbetsmarknadsmyndigheterna för att man skall kunna undvika kostsamma och påfrestande improvisationer och i stället ge möjligheter till ett väl övervägt arbetsval för den arbetskraft, som tvingas ställa om. — — — Hittills vunna erfarenheter synes peka på att företagen i allmänhet är angelägna att varsla om inskränkningar av mera nämnvärd omfattning med iakttagande av längre tidsfrist än den som stipulerats i överenskommelserna. Det bör kunna förväntas, att denna tendens att — där så är möjligt — iakttaga längre varseltider skall ytterligare utvecklas.

Med hänsyn till det anförda fann utredningen inte någon anledning att förorda en utsträckning av varseltiden. Däremot ansågs det angeläget att arbetsmarknadsstyrelsen gjorde en översyn av varselsystemet med sikte på att täcka vissa sektorer av arbetsmarknaden som ej berörs av de gällande överenskommelserna. Vid en sådan översyn borde uppmärksamhet också ägnas frågan om varsel vid planerad nyanställning av arbetskraft.

Vid *remissbehandlingen* av utredningens betänkande upplyste arbetsmarknadsstyrelsen att rekommendation om varsel vid planerade personalutvidgningar hade gått ut i februari 1965 till medlemmarna i Svenska arbetsgivareföreningen och Sveriges industriförbund. Från Landsorganisationens och Statstjänstemännens riksförbunds sida ifrågasattes om inte varseltiden borde förlängas med hänsyn till att gällande två månader inte sällan visat sig vara alltför kort tid för att göra ändamålsenliga omplaceringar av arbetskraften möjliga. Svenska stadsförbundet efterlyste en generell informationsskyldighet från företagen till kommunerna.

I *propositionen nr 52 till 1966 års riksdag* angående riktlinjer för arbetsmarknadspolitiken uttalade föredragande departementschefen följande i frågan om varsel:

En förutsättning för att arbetsförmedlingen skall kunna fullgöra sina uppgifter är att den i god tid får kännedom om planerade förändringar på arbetsmarknaden. Härvid spelar företagets *varsel* om personalinskränkningar stor roll. Jag noterar med tillfredsställelse att varselsystemet i samförstånd mellan arbetsmarknadsstyrelsen och vederbörande organisationer successivt byggts ut till att omfatta allt fler delar av näringslivet. Systemet innefattar numera också varsel om planerad utvidgning av arbetsstyrkan. Vidare är det angeläget att kontakterna mellan företagen och berörda kommuner inför driftsnedläggelser och företagsflyttningar förbättras. Jag förutsätter att arbetsmarknadsstyrelsen i kontakt med kommunförbunden och företagarorganisationerna tar initiativ till de åtgärder som kan vara motiverade för att åstadkomma en önskvärd ordning i detta avseende.

Propositionen behandlades av *statsutskottet* i dess utlåtande nr 107. Frågan om varsel föranledde inte något särskilt uttalande.

Motionerna

I motionerna framhålls bl. a. följande:

Den överenskommelse som finns mellan arbetsmarknadsmyndigheterna och näringslivet om två månaders varsel vid nedläggning eller större inskränkning är alldeles för kort tid för att bemästra alla de problem som uppstår vid dylika situationer. Det har visat sig i praktiken att det går mycket bra att varsla mycket lång tid i förväg utan att störande moment i produktionen uppstår. Vi anser att en betydligt längre varseltid bör tillämpas, men det får å andra sidan inte innebära, att personalen under denna tid får ekonomiskt lida för detta genom överflyttning till sämre betalt arbete inom företaget eller korta permitteringsperioder under varseltiden. En bestämmelse om varseltidens längd bör också innehålla bestämmelser om att de anställda hålles ekonomiskt skadeslösa under denna tid. Detta får dock inte innebära att lämpligt erbjudet arbete eller omskolning under varseltiden av den anställde nekas.

I motionerna I:522 och II:367 vid årets riksdag behandlas frågor angående arbetsmarknadspolitiska åtgärder i samband med driftsinskränkningar m. m. I motionerna yrkas bl. a. att arbetsmarknadsstyrelsen måtte uppmanas ingå i förhandlingar med berörda arbetsmarknadsorganisationer rörande avtal om förlängning av varseltiden. Motionerna har hänvisats till statsutskottet.

Utskottet

Då ett företag nedlägger eller inskränker driften kan besvärliga arbetsmarknadsproblem många gånger uppkomma. För att arbetsmarknadsorganen skall kunna genomföra en omplacering av den friställda arbetskraften utan onödiga kostnader och påfrestningar för samhället och de enskilda arbetstagarna är det av väsentlig betydelse att arbetsmarknadsorganen i god tid erhåller underrättelse om de förändringar i driften som företagen planerar.

För närvarande föreligger det inte någon lagstadgad skyldighet för företagen att varsla om planerad nedläggelse eller inskränkning av driften. Sedan 1952 finns det emellertid ett frivilligt varselsystem som grundar sig på överenskommelser mellan arbetsmarknadsstyrelsen och vissa arbetsgivar- och näringsorganisationer inom industri och handel. Överenskommelserna innebär att företagsledningarna i god tid — vid driftsnedläggelse och driftsinskränkning av mera väsentlig betydelse senast två månader före åtgärdens vidtagande — skall lämna arbetsmarknadsmyndigheterna uppgift om väntade avskedanden eller permitteringar.

I förevarande motioner föreslås att varseltiden utsträcks till tolv månader. En varselkyldighet av denna omfattning bör enligt motionärerna fastställas i lag jämte en rätt för de anställda att under varseltiden hållas ekonomiskt skadeslösa.

Frågan om varselsystemets utformning har varit föremål för översyn i 1960 års arbetsmarknadsutredning. I sitt betänkande avgivet för drygt två år sedan konstaterade utredningen att det nu gällande på frivilliga överenskommelser byggda systemet med varsel i stort sett fungerat tillfredsställande. Utredningen anförde också att dit-

tills vunna erfarenheter pekade på att företagen i allmänhet var angelägna att varsla om driftsinskränkningar av mera nämnvärd omfattning med iakttagande av längre tidsfrist än den som överenskommits, en tendens som enligt utredningens mening kunde förväntas bli ytterligare utvecklad. Utredningen fann därför ingen anledning att föreslå någon ändring i principen om frivillig överenskommelse om varsel. Varken vid remissbehandlingen eller vid statsmakternas behandling av utredningens betänkande föregående år framfördes krav på en lagstadgad skyldighet att utfärda varsel.

Med hänsyn till att gällande system för varsel helt nyligen varit föremål för prövning finner utskottet det för närvarande inte erforderligt med lagstiftning i frågan. Utskottet förutsätter emellertid att arbetsmarknadsstyrelsen uppmärksammat följer systemets tillämpning och tar de initiativ som kan påkallas av förhållandena.

I och med att utskottet avstyrker förslaget om lagfäst skyldighet att utfärda varsel, lämnar utskottet frågan om varseltidens längd i ett frivilligt system utanför sin behandling. Denna fråga kommer emellertid att bli föremål för riksdagens övervägande i anledning av i annat sammanhang framställda motionsyrkanden.

Med hänvisning till vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att förevarande motioner, I:174 och II:214, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 7 mars 1967

På andra lagutskottets vägnar:

AXEL STRAND

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från f ö r s t a kammaren: herr Strand*, fru Carlqvist, herr Lars Larsson, fru Hamrin-Thorell, fru Nilsson*, herrar Eric Carlsson*, Edström och Blomquist;

från a n d r a kammaren: herr Odhe, fru Ekendahl, fröken Wetterström, herr Bengtsson i Varberg, fröken Sandell, herrar Wiklund i Stockholm, Jonsson* och Larsson i Öskeviksby.

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.